



PRESENTACIÓ DE L'ESTUDI – ILLES DE LA MEDITERRÀNIA I L'ESTRATÈGIA EUROPA 2020

Palma, 26 d'octubre de 2016

- Les illes mediterrànies s'estan allunyant de la convergència econòmica amb la UE
- La política de cohesió no té en compte les limitacions i potencialitats derivades de la insularitat
- La proposta de creació d'un Espai de Cooperació d'Illles de la Mediterrània, de cara al disseny de la Política de Cohesió post 2020, pot ser un instrument per compensar la insularitat i afavorir la convergència amb la UE

L'objectiu de cooperació territorial de la Política de Cohesió és donar suport al desenvolupament harmoniós del territori de la Unió Europea a diferents nivells. Actualment, les institucions europees estan ja debatent quin serà el model de Política Regional per a l'escenari post 2020.

En l'escenari actual (2014-2020), a causa de la limitació establerta en la normativa comunitària, s'impedeix la cooperació transfronterera de regions que es trobin separades per una distància superior als 150 km de frontera marítima. Per això, les Illes Balears només poden participar en els programes de cooperació interregional i en 2 programes de transnacional: el Programa SUDOE i el Programa MED.

Aquest fet limita en gran mesura les possibilitats de què les Illes Balears puguin col·laborar amb altres territoris. Així, resulten doblement penalitzades: pel fet de patir els sobrecosts derivats de la insularitat i pel fet de no poder optar a totes les vies de finançament europees en l'àmbit de la cooperació territorial.

Cal assenyalar que, en l'actual període, s'estan implementant experiències positives de cooperació entre illes, com és el Programa Operatiu Madeira – Açores – Canàries (que són regions ultraperifèriques). El Tractat de la UE certament reconeix la necessitat de compensar la ultraperficitat (art. 349), però també s'hi troba un article el qual esmenta específicament el handicap insular (art. 174).

Des de la Vicepresidència i Conselleria d'Innovació, Recerca i Turisme, conscients de la situació actual i també de la necessitat de començar a treballar per a una millor Política Regional post 2020, es llençar una proposta per tal d'establir un nou espai de cooperació territorial per a les illes de la Mediterrània,



G VICEPRESIDÈNCIA
O I CONSELLERIA
I INNOVACIÓ,
B RECERCA I TURISME
/ CENTRE
BALEARS EUROPA

el qual hauria de ser dotat amb fons FEDER i permetria posar en marxa projectes de cooperació per a afrontar els reptes comuns de les illes.

La proposta persegueix la millora de les oportunitats de finançament per a la posada en marxa d'iniciatives basades en enfocaments compartits els quals, no només donarien una resposta més ajustada a les necessitats dels territoris insulars, sinó que també aprofundirien en la seva integració amb l'Europa continental.

Atès que es tracta d'un assumpte transversal, aquesta proposta fou aprovada per la Comissió Interdepartamental d'Acció Exterior, i posteriorment, acordada pel Consell de Govern, el passat 27 de maig. Per tal de fonamentar amb dades objectives la necessitat d'un espai propi i defensar la proposta davant l'Estat i les institucions europees, el Centre Balears Europa va comanar un estudi profund sobre aquesta matèria.

L'estudi ha analitzat la situació específica en què es troben les illes mediterrànies en el camí que marca l'Estratègia 2020 de la UE, estratègia dissenyada per a marcar els objectius que les regions i Estats de la UE han d'assolir en l'horitzó 2020.

Els resultats mostren que la situació no és satisfactòria i que calen mesures i polítiques específiques per part de la UE que permetin revertir-la. Només així les illes mediterrànies podran incorporar-se al camí cap el creixement intel·ligent, inclusiu i sostenible que marca l'Estratègia 2020. I només amb mesures enfocades específicament per a compensar el hàndicap insular, com seria la creació d'un marc de cooperació propi i ben dotat, es podrà garantir la cohesió territorial, econòmica i social.

Situació general de partida

Cap de les illes mediterrànies supera actualment, al contrari que en el passat, la mitjana de PIB per càpita de la UE. En general, l'impacte de la crisi econòmica i financera iniciada el 2008 ha estat més pronunciat a les illes i països mediterranis que en el conjunt de la UE. El cop ha estat particularment accentuat a les illes que tradicionalment han registrat millors dades de PIB, mentre que aquelles més endarrerides segueixen en la mateixa situació de fragilitat.

En el cas concret de Balears la tendència negativa respecte de la mitjana europea és sostinguda des de principis de la dècada del 2000, tot i que ha estat amb la crisi que el PIB per càpita ha passat a ser més baix que la mitjana de la UE.



La baixa competitivitat de les economies insulars del Mediterrani no fa preveure cap canvi de tendència, sinó més el contrari: la situació va camí d'empitjorar. L'Índex de Competitivitat Regional elaborat per la Comissió Europea mostra que **les illes mediterrànies no només estan lluny de regions més competitives a Europa, sinó que estan també entre les més endarrerides dins els seus Estats membres**. A més, les illes mostren uns **nivells de productivitat laboral sota de la mitjana de la UE** i ens els darrers 15 anys no hi ha hagut cap signe consistent de convergència.

Contingut de l'estudi

Dividit en les tres grans dimensions de l'Estratègia 2020 de la UE (Creixement Intel·ligent, Creixement Inclusiu i Creixement Sostenible), **l'estudi aporta una anàlisi quantitativa basada en una àmplia bateria d'indicadors que són interpretats en un anàlisi qualitativa dels resultats**. Per tant, per una banda es mostra com les illes mediterrànies estan lluny de convertir-se en economies del coneixement que garanteixin un grau suficient de cohesió social i sostenibilitat ambiental i, per l'altra, s'aporten explicacions adients.

Pel que fa a CREIXEMENT INTEL·LIGENT:

- Les illes no mostren el grau de diversificació econòmica que caracteritza a les economies més competitives i resistents de la UE. **Les illes mediterrànies estan fortament especialitzades**. Això es tradueix en una gran fragilitat econòmica i vulnerabilitat mediambiental. La proporció d'ocupació i PIB generada per activitats relacionades amb el turisme és superior a les illes que a la UE i als seus estats.

En els darrers anys nombroses illes mediterrànies apareixen entre les regions europees més especialitzades en una activitat concreta. És el cas de Còrsega en construcció; l'Egeu Nord en allotjament; les Jòniques també en allotjament i en serveis de restauració, renda i agències de viatges; o les Balears també en agències de viatges i altres activitats relacionades.

- **La inversió en R+D+i i la presència de personal investigador o treballadors en sectors altament tecnològics o intensius en coneixement són residuals** i allunyats dels objectius europeus, sempre per sota de les mitjanes europea i estatals.

Només Creta sembla estar en una posició més avantatjosa. La resta d'illes estan totes per sota de l'1% en inversió en I+D+i, lluny del 3% que



fixa l'Estratègia 2020. Totes les illes estan lluny de les regions més avançades, i entren dins el grup de innovadors moderats i modestos segons la pròpia Comissió (Índex de Competitivitat Regional).

- **L'economia digital no és encara explotada al màxim** a tots el territoris insulars, el que permetria superar algunes limitacions de temps i distància lligades a la insularitat.

Malgrat que les illes més desenvolupades mostren millors dades, totes (amb l'excepció de Malta) estan per sota de la mitjana de la UE en quant a llars amb connexió de banda ampla.

- **El nivell de formació i qualificació de la població no es el necessari per avançar cap a una economia del coneixement.** Las dades d'abandonament escolar i de la proporció de població amb educació terciari estan per sota de la UE.

Pel que fa a CREIXEMENT INCLUSIU:

- De la mateixa manera que als seus països, **l'impacte de la crisi sobre l'ocupació a les illes mediterrànies ha estat molt fort.** Malgrat el recent repunt a algunes illes, aquest no ha estat suficient per recuperar els llocs de feina perduts durant els pitjors anys de la crisi. L'impacte sobre les persones joves és particularment alarmant.
- El mercat laboral a les illes mediterrànies és força inestable per la **forta estacionalitat** del turisme. Això deriva en inestabilitat i la forta presència de feina temporal i precarietat.

L'exemple de Balears és claríssim, on les xifres d'ocupats augmenten exponencialment a partir del maig i fins a final d'agost. El 2105 es passà d'uns 350.000 ocupats al gener a més del mig milió al juliol. La majoria de contractes signats són de caràcter temporal i en el sector de serveis.

- Les illes mediterrànies estan immerses en un **procés d'envelliment de la població que, quan s'ajunta amb les altes taxes de desocupació, amenaça fortament la supervivència futura dels sistemes de seguretat i protecció social**, que a més estant patint amb les retallades.

Tot i que no es tracta d'una tendència exclusiva de les illes mediterrànies, totes les illes han augmentat la proporció de població major de 65 anys en els darrers 15 anys.



- **La proporció de població en risc de pobresa i exclusió social ha augmentat de manera més accentuada a les illes mediterrànies que a la UE en el seu conjunt.**

Les illes mediterrànies fan front a una situació més difícil que el conjunt de la UE en termes de proporció de població en risc de pobresa o exclusió social. Només Malta és una excepció i de seguir la tendència, aviat aquest Estat superarà també la mitjana europea.

Pel que fa a CREIXEMENT SOSTENIBLE:

- Es mostra que **les illes mediterrànies són particularment riques en recursos mediambientals però també molt vulnerables davant les pressions externes.**
- **E l patrimoni natural de les illes i les condicions climàtiques al mediterrani són actius fonamentals per atreure turisme. Però el turisme exerceix una gran pressió sobre el territori.**

Les illes mediterrànies estan entre les regions europees amb una major intensitat de turisme, calculat en funció de les arribades o pernoctacions i la població resident. Algunes illes gregues i les Balears reben un volum anual d'arribades del voltant de 10 vegades la seva població.

Com exemple il·lustratiu de la pressió que el turisme exerceix: Xipre, les illes de l'Egeu, les Illes Balears, Creta i Sicília estan entre les 18 regions europees amb més pressió sobre els recursos d'aigua durant la temporada d'estiu.

- Per altra banda, **les illes mediterrànies estan entre les regions europees més vulnerables davant les conseqüències del canvi climàtic.**

Els models predictius mostren que les illes mediterrànies es veuran sotmeses a un augment de temperatures, un descens en les precipitacions, una pèrdua de biodiversitat, desertificació o risc d'incendis. Tot això pot tenir un impacte important sobre l'afluència de turisme, el que amenaça la viabilitat de la principal activitat econòmica.

- Els efectes del canvi climàtic, juntament amb la pressió del turisme, poden provocar **el deteriorament del patrimoni natural i mediambiental de les illes i acabar amb els principals actius per seguir atraient turistes.**



LA INSULARITAT I LA SITUACIÓ DE LES ILLES DINS L'ESTRATÈGIA 2020 - CONCLUSIONS

La insularitat pot explicar en gran part la situació de desavantatge que pateixen les regions insulars en quant a progrés envers el compliment de l'Estratègia 2020 de la UE.

L'estudi mostra que la insularitat consisteix en tres principals característiques inherents, físiques o geogràfiques que són: l'aïllament, la mida reduïda i la vulnerabilitat.

Cada un d'aquests trets definidors deriva en una sèrie de dificultats que tenen unes conseqüències sobre la situació de les illes en quant a creixement intel·ligent, inclusiu i integrador:

- L'**aïllament físic** es tradueix en accessibilitat reduïda i a la vegada aquesta provoca costos més alts d'importació/exportació i la manca de competència.
- La **mida reduïda o limitada** es tradueix en mercats petits on no hi ha prou demanda interna i on no se'n pot sumar d'externa per l'aïllament. Això redueix l'aparició de d'economies d'escala, de sectors de gran creixement, es redueix la possibilitat d'aglomeració, *clustering* i de innovació. Tot plegat deriva en una especialització al voltant del turisme que com hem vist té efectes negatius sobre el mercat de treball i no demanda una mà d'obra qualificada i amb alts nivells de formació.
- La vulnerabilitat derivada del ric però fràgil patrimoni natural i també cultural possibilita l'emergència del turisme com principal activitat. Però al mateix temps el turisme i el canvi climàtic exerceixen una forta pressió sobre les illes mediterrànies.

Per tant, la primera afirmació evident és que:

1. La insularitat és una condició geogràfica que afecta l'habilitat de les illes per a assolir objectius de creixement integrador, inclusiu i sostenible. La insularitat importa.

No obstant, si bé és cert que l'aïllament, la mida reduïda i la vulnerabilitat són inherents a la insularitat i no es poden eliminar, les seves conseqüències sí es poden abordar. Per tant:



2. Unes intervencions polítiques adequades poden mitigar els efectes de la insularitat i transformar la insularitat en un actiu de gran potencial pel creixement.

Davant aquesta situació, tots els nivells de govern i administració tenen el seu grau de responsabilitat en posar en marxa noves polítiques i en adaptar les existents per tal de millorar les perspectives de creixement de les illes mediterrànies.

Fet que condueix a la tercera afirmació:

3. El model de desenvolupament de la UE i la seva política de cohesió no tenen en compte les limitacions i potencialitats derivades de la insularitat.

Malgrat que els Tractats de la UE reconeixen la insularitat, aquest reconeixement no s'ha traduït en disposicions pràctiques. És a dir, no hi ha un enfocament integrat i específic per part de la UE dirigit específicament a promocionar el desenvolupament de les illes.

Aquest estudi ha posat de manifest que la tendència de les illes no és la idònia per a complir amb els objectius de l'Estratègia 2020. Es deriva dels resultats observats que les illes s'enfronten a problemes similars i gaudeixen de potencials específics derivats de la seva condició insular. A més, l'estudi proporciona les principals debilitats, fortaleeses, amenaces i oportunitats que afecten a les illes en el seu camí cap al creixement intel·ligent, inclusiu i sostenible.

Donades les similituds entre illes mediterrànies, una major cooperació entre aquestes podria ser una de les solucions per a superar les debilitats, evitar les amenaces, promocionar les fortaleeses i aprofitar les oportunitats. En aquest sentit, la Política Regional, i més en concret, la cooperació transnacional podria ser un instrument plenament vàlid per augmentar la cooperació entre les illes mediterrànies. Les principals conclusions de l'estudi poden ser utilitzades per proposar i desenvolupar nous enfocaments polítics que serveixin a ajudar a la UE a tractar d'una manera més eficient i efectiva la insularitat.

Aquesta solució vindria a sumar-se a altres demandes més tradicionals com les taxes de finançament especials o l'eliminació de la limitació dels 150km per a la cooperació transfronterera que fins ara no han estat escoltades per la Comissió.